

Biståndspolitik och ekonomisk utveckling

Sverige har sedan länge drivit en biståndspolitik syftande till att hjälpa de fattigaste länderna i världen. De länder som valts ut som programländer har ofta varit "unga" länder som sökt bygga upp sina nationer på socialistisk ideologisk och ekonomisk grund. Idag vet vi, och det gör också ledarna och människorna i de berörda länderna, att detta inte var rätt väg. Det samma gäller länderna i Östeuropa. Idag pågår därför ett gigantiskt samhällsvetenskapligt experiment i form av en omdaning av stora delar av världen, bort från enpartistater med omfattande regleringar som starkt begränsar marknadskrafternas agerande till demokratier med hög grad av marknadsekonomi. Uppskattningsvis deltagar idag mer än hälften av världens befolkning i detta föga kontrollerade experiment.

Vad gäller länderna i tredje världen är det fel att såsom ofta sker i den dagliga debatten helt lägga skulden för dagens problem på den politik som dessa länder fört. Vi får inte glömma bort att det vi idag kraftigt kritiserar, i form av importsubstitutionspolitik och industrialisering på jordbrukets bekostnad, var en politik som på 1950- och 1960-talen stöddes av flera ekonomer, de stora internationella biståndsorganisationerna och också av bilaterala givare som Sverige. Detta innebär att vi också bär en del av ansvaret för den oftast mycket misslyckade utveckling som ägt rum i flera av de fattigaste länderna.

Importsubstitutionspolitiken har på

olika sätt, främst via statliga ingrepp i prisbildningen på varu- och faktormarknader, gynnat kapitalintensiv industri på jordbrukssektorns och det stora folkflertalets bekostnad. Genom denna politik har de aktuella ländernas möjlighet till ekonomisk utveckling baserad på ett någorlunda balanserat handelsutbyte med andra länder undertryckts och ländernas ekonomier har mer eller mindre helt gått i sank. Problemen har förstärkts av lågkonjunkturen i västvärlden och omdaning i Östeuropa. Den senare har inneburit att stödet till länderna i tredje världen från Östeuropa minskat kraftigt. För att lösa de nu akuta ekonomiska problemen i världens fattigaste länder krävs stora ekonomiska insatser som länderna själva inte kan mobilisera. Världsbanken och Internationella Valutafonden har ställt upp krav på olika former av ekonomiska reformprogram för att ställa mer omfattande ekonomiska resurser till ländernas förfogande. Även om de olika ekonomiska reformprogrammen skiljer sig åt mellan olika länder är det några komponenter som nästan alltid återfinns: neddragning av offentliga utgifter, avreglering av varu- och faktormarknader, liberalisering av utrikeshandeln samt korrigerande av växelkursen.

Det råder bland ekonomer idag en tämligen stor enighet om nödvändigheten av program av detta slag. Även bilaterala givare har i växande utsträckning kopplat sina biståndsen-gamang till de ekonomiska reform-

programmen. Men är reformprogrammen tillräckliga för att bryta den negativa ekonomiska utvecklingen i de berörda länderna?

Ekonomisk forskning har under de senaste åren betonat institutionernas roll i utvecklingsprocessen. För att de ekonomiska reformer som nu håller på att genomföras i flera utvecklingsländer skall lyckas är det således av mycket stor, för att inte säga avgörande, betydelse att det skapas institutionella förutsättningar så att marknadskrafterna, som nu släpps fria, får möjlighet att samverka på ett effektivt sätt. Institutioner, t ex i form av äganderättslagstiftning och myndigheter som kan implementera denna lagstiftning, är nödvändiga för att liberalisering av marknader och privatisering inte skall misslyckas. I flera länder måste t ex någon form av lantmäteri komma till stånd för att effektivt kunna genomföra nödvändiga reformer på landsbygden. Likaså är det viktigt att bygga kompetens kring kreditmarknaders funktionssätt i en marknadsorienterad ekonomi. Institutionsbyggande liksom byggandet av kunskap och kompetens för att ekonomiska aktörer skall kunna verka i de nya ekonomiska system som reformerna syftar till kräver stora resurser som de aktuella länderna inte själva har idag.

I de ovan nämnda ekonomiska reformprogrammen saknas dock ofta en explicit behandling och betoning av institutionernas roll. Inte heller i biståndspolitiken har byggandet av kunskap och institutioner fått berättigad uppmärksamhet även om förvaltningsbiståndet ökat i det svenska biståndet. I det ekonomiska reformarbete som nu pågår måste därför omfattande biståndsinsatser sättas in för

att hjälpa länderna i dessa avseenden så att reella förutsättningar skapas för en väl fungerande marknadsekonomi, snarare än att genom biståndspolitiken direkt engagera sig i olika näringsgrenar.

Slutligen är det viktigt att inte blanda ihop svensk biståndspolitik med näringspolitik. I årets valrörelse argumenterades från visst håll för en halvering av biståndet till utvecklingsländerna och motsvarande satsning på bistånd till Östeuropa. Det är i detta sammanhang viktigt att påminna om det övergripande biståndspolitiska målet, "fattigdomsbekämpning". Människorna i Baltikum och Östeuropa behöver allt stöd de kan få, men biståndsinsatser i dessa länder får inte ha sin grund i det svenska näringslivets behov utan skall utgå från det hjälpbehov som finns hos människorna där. Vi får inte heller spela ut Baltikum och Östeuropa mot världens absolut fattigaste länder. Även om behoven är stora hos våra närmaste grannar i öster är de trots allt små vid jämförelse med de behov som finns i världens fattigaste länder.

Med hänsyn till den totala biståndsbudgetens storlek och de allt växande klyftorna i världen bör man överväga att i en högre grad än idag kraftsamla biståndet till tredje världen. Enligt min mening bör en kraftsamling ske till de absolut fattigaste länderna, säg de 30 fattigaste länderna i världen. Bland dessa bör de länder väljas ut som huvudmottagare vars regeringar uppvisar, inte bara i ord utan också i handling, att man vill förändra sina ekonomier i marknadsekonomisk riktning och öka de enskilda människornas deltagande och inflytande såväl ekonomiskt som politiskt.

GÖTE HANSSON